

MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV HUDEBNÍ VĚDY
Arna Nováka 1
602 00 BRNO

tel.:549497478 *549491511 e-mail: music@phil.muni.cz /

Oponentský posudek

na disertační práci Mgr. Jakuba Michla

Hudební kultura v konventu alžbětinek na Novém Městě pražském.

Praha 2018.

Cílem Michlovy disertační práce bylo zmapovat hudební kulturu v pražském klášteře alžbětinek na základě těch hudebních pramenů, dokumentů úřední povahy a dalších pramenných materiálů, které měl k dispozici. Naráží tím na skutečnost, že některé prameny, které byly navraceny řádu alžbětinek, nemohl prostudovat. Nutno ještě předeslat, že autor se tématem zabývá už osmým rokem a na dané téma již publikoval několik zajímavých studií. Již na začátku však musím konstatovat, že stanovený cíl disertace byl splněn pouze zčásti.

Z hlediska zpracovávaného období je práce pojata skutečně široce – autor začíná v době založení pražského řádového domu a končí až na počátku 20. století (v r. 1930). Hlavní náplní činnosti alžbětinek v Praze byla péče o nemocné, přesto – podobně jako tomu bylo u dalších řádů – zde hudba měla své nezastupitelné místo. Proto je hudební provoz u pražských alžbětinek pevnou součástí hudební mapy Prahy.

V prvních třech podkapitolách Michl velmi důkladně zpracovává stav bádání, přičemž vyzdvihuje mj. přínos Emiliána Troldy. Dále předkládá pramennou základnu, s níž pracoval, a kromě toho podrobně mapuje i komplikovanou situaci danou nepřístupností některých důležitých pramenů. Následující velká kapitola je věnována řádu alžbětinek, jeho poslání, životu řádových sester, vstupu do řádu, obřadu profese ad., přičemž informace jsou místy snad až zbytečně podrobné, stejně tak jako některé skutečnosti týkající se přímo pražského řádového domu. Zajímavé je sledování širokého společenského spektra přijímaných sester. Autor rovněž popisuje klauzuru a kontakt alžbětinek se světským prostředím, na základě pramenů specifikuje práva a povinnosti řádové sestry, zabývá se hierarchií a personálním obsazením pražského kláštera, kde upozorňuje na skutečnost, že hudebně aktivní byly i matky představené, sekretářky, kostelnice či portýrky (to je ostatně analogické s dalšími řádovými domy). Dále pojednává vznik a vývoj pražského kláštera s nemocnicí, alžbětinky v kontextu pražských charitativních institucí a v kontextu pražského náboženského života. Michl rovněž uvádí stručné informace k bratrstvům působícím při řádovém domu pražských alžbětinek, jimiž byly bratrstvo Jména Panny Marie a bratrstvo ctitelů sv. Tekly. Dále je podrobně

zmapován hudební instrumentář. V následující části se již plně věnuje hudbě. V kapitole „Mimoklášterní hudebníci a opisovači hudebního materiálu“ se mu velice dobře povedlo zpracovat rozsáhlé účetní materiály. V přílohách je cenný zejména soupis hudebnin a výpisy z kostelních účtů.

Přes mnohé nesporně zajímavé informace, které jsou v disertaci předloženy, k ní mám řadu výtek.

Z hlediska formálního:

Práce zjevně neprošla závěrečnou redakční úpravou. Obsahuje množství typografických chyb, počínaje již abstraktem. Není také sjednocené psaní sousloví matka (x Matka) představená, např. na s. 36, ale i dále. Poněkud pokulhává i formulační schopnost (jako jeden z řady příkladů uvádím opakované slovo „přestože“ v jedné větě, str. 18) a stylistika. Např. věty jako: „*Vzhledem k charitativním aktivitám řádu alžbětinek, požadavek, přijímat do řádu ženy manuálně zručné a fyzicky schopné, měl za následek, že složení řádových společenství čítalo průřez širokého sociálního spektra: v řádu nalezneme šlechtičny, měšťky i ženy zcela nemajetné z nízkých společenských vrstev.*“ (s. 21-22) nebo „*Přirozeně připadá otázka po hudební pedagogice uvnitř kláštera.*“ opravdu působí značně rušivě. Také lze těžko souhlasit s tím, že „[sestra Aquinata] *přesídlila do Prahy, kde podle Dlabáče přežívala [sic!] jako uznávaná chrámová pěvkyně.*“ (s. 92), a rovněž název podkapitoly *Ženy neznámého původu* může být poněkud zavádějící.

Potíže se syntaxí jsou možná spíše přehlédnutími: „*Při výčtu osobností působícími na Vyšehradě [...]*“ (s. 54), „*obřad [...] se konala [...]*“ (s. 81). Ještě více ovšem zaráží gramatické chyby, a to jak v interpunkci, tak např. i ve shodě podmětu s přísudkem, např. „*alžbětinky [...] nakupovali*“ (s. 74), „*sestry provedli*“ (s. 83) apod. Namísto „a“ s akcentem píše autor bez výjimky „a“ s čárkou (à x á). Možná se zdá, že jsem při výčtu formálních chyb zbytečně podrobná, podobnými nesrovnalostmi se však práce skutečně jen hemží a domnívám se, že v disertační (a vlastně jakékoliv kvalifikační) práci rozhodně nemají podobné lapsy co dělat. Autor také často uvádí jména (často pouze příjmení bez křestního jména) nebo skutečnosti, které rozvádí až níže v textu. Bez provázanosti, resp. upozornění je ale čtenář na mnoha místech zmaten. Problém uspořádání/neuspořádání informací je nevyřešen i jinde, např. na začátku kapitoly Hudební provoz (s. 75) autor opakuje už potřetí některá dříve uvedená fakta.

Z hlediska obsahového a metodologického:

V literatuře chybí některé položky, které – přestože nepojednávají ženské řády – mohly být pro autora důležité z metodologického hlediska. Chybí zde obě studie Jiřího Sehnala o augustiniánech v Olomouci a ve Šternberku (obě byly publikovány v časopisu Hudební věda, autor by je tedy nemusel pracně dohledávat); při této příležitosti konstatuji, že Jiřího Sehnala Michl uvádí na s. 10 i v seznamu literatury chybně jako Františka. Chybí zde také recentní publikace věnované benediktinům: disertace Pavla Žůrka (*K větší slávě Boží i pro potěchu Múz. Podoby klášterní hudební kultury v českých zemích 17. a 18. století na příkladu benediktinů*) a Roberta Huga (*Gunther Jacob OSB (1685-1734), život a dílo*); obě byly úspěšně obhájeny v roce 2017 a jsou dostupné na webových stránkách Masarykovy

univerzity. Rovněž se domnívám, že více bylo možno „vytěžit“ i z vynikající publikace Janet Page *Convent Music and Politics in Eighteenth-Century Vienna*, kterou ovšem Michl zná a cituje. Také díky této publikaci nelze souhlasit s jeho tvrzením, že výzkum hudby v řádu alžbětinek je prozatím v úplných počátcích (snad autor myslel pouze pražský řádový dům?). V seznamu literatury právem nechybí SČHK, avšak nejsou zde rozepsána hesla, z nichž autor čerpal. Za velmi podnětné považuji pasáže o oratoriích uváděných ve Svatém týdnu u Božího hrobu, avšak konstatuji, že literatura k této problematice, z níž autor čerpal, není zcela postačující.

Jakkoliv jsem příznivcem široké kontextualizace hudebních jevů a chápu, že Michl chtěl zpracovat řád alžbětinek v plně šíři dostupných pramenů, z hlediska disertace předložené v oboru muzikologie považuji některé části textu za redundantní (mj. na s. 23-31, vlastně ale souvislý text o hudbě začíná až na s. 66, resp. 74 z celkových 149 stran textu, jelikož podkapitola o liturgickém provozu na s. 42 má spíše obecnější charakter a podkapitola o hmotných, prostorových a personálních podmínkách pro hudbu slibuje v názvu podle mého názoru poněkud více, než obsahuje.). V podkapitole Hierarchie a personální obsazení kláštera jsou pouze zmíněny hudební funkce: ředitelka kůru, varhanice a hudebnice. Michl ovšem poměrně podrobně uvádí náplň práce dalších „zaměstnání“ řádových sester, ta však stejně nejsou podána v úplnosti a výběr se zdá být spíše náhodný.

Pasáž o významu kvalitní figurální hudby je dosti povrchní, opírá se spíše o okrajovou či méně kvalitní literaturu. V textu se objevují též drobné nedůslednosti: např. v podkapitole pojednávající o založení fundace uvádí hraběnku Schönkirchovou spolu s dalšími šesti šlechtičkami, v poznámce jsou ale jmenovány jen dvě; u arcibiskupa Khuenburga chybí křestní jméno, ad. V podkapitole o zádušních pobožnostech a fundačních mších autor uvádí seznam klášterních donátorů, avšak jsou zde uvedena jen příjmení bez jakéhokoliv pokusu o bližší identifikaci osob (s. 47). Stejně tak je tomu u aristokratů, jejichž přispěním mohla být nemocnice alžbětinek udržena v chodu - hrabata Goltz, Hartig, Sporck, Harrach jsou uvedena bez křestních jmen, stejně jako Hayn, o němž autor alespoň uvádí, že byl „*představený od kl. Karla Boromejského v Praze*“ (s. 74). V těchto pasážích by tedy kontextualizace naopak byla zapotřebí. Autor také někdy cituje prameny, aniž je nějak zásadněji vyhodnocuje.

Zajímavá je Tab. 2. na s. 48, která dokládá Michlovu velice pečlivou práci s účty; jedná se o položky za fundační mše a hudebníky pro velké svátky za celý rok 1747. Zcela zde ovšem opět chybí pokus o jakoukoliv kontextualizaci a vyhodnocení tohoto pramene (bylo to hodně? málo? etc.). Zaujme rovněž Tab. 5 týkající se účetních položek za varhany v kostele P. Marie Bolestné v letech 1747-1790, ovšem bylo by lépe uvádět jednotlivé položky v originále. Za cenné považuji údaje o varhanách a pozitivu.

Podnětné jsou rovněž informace vztahující se k 19. století, poněkud ale chybí přesnější sociologický obraz změn hudebního provozu. Podoba karuselu v hlavním textu práce není ani základním způsobem definována, autor si vystačil s citací z práce M. Freemanové v poznámkovém aparátu (osobní poznámka: to, že autor svou disertaci věnoval právě Michaele Freemanové, velice oceňuji). Vůbec jsou někdy fakta uvedená v poznámkovém aparátu natolik zajímavá či důležitá, že patří spíše do hlavního textu. Cenné jsou také zprávy o

cembalových koncertech, které spadají do 19. století a jejichž autory byli významní skladatelé monarchie sklonku 18. století (Hoffmann, Ditters), i z těchto informací by bylo možno vytěžit více.

Tím se konečně dostávám k ryze hudební problematice. Sbíрка dochovaných hudebnin, která po navrácení části fondu řádu alžbětinek obsahuje přes 600 kusů, nebyla dle mého názoru dostatečně využita. Poněkud udivuje, že při řešení autorství některých děl z tzv. „starého fondu“ v databázi RISM je uvedeno v poznámce datum 1. 1. 2016 – autor se to později nepokoušel řešit a na počátku roku 2016 již tuto problematiku uzavřel? Některé formulace považuji za příliš obecné, např.: „*Strukturu díla tvoří řetězec recitativů a árií svodní* [sic! myšleno jistě s úvodní] *symfonií (Introduzione) a závěrečným sborem.*“

Dále se naléhavě nabízí otázka, proč autor k práci nepřiložil kritickou edici gratulační kantáty Marie Juliany OSE: s názvem *Operetto*, kterou nastudoval – pokud vím – v r. 2016, a nepokusil se ji uchopit alespoň formou analytických sond. U této oslavné kantáty pro obřad druhé profese M. Deodaty také postrádám alespoň stručný rozbor tematiky díla. Jistě by bylo též možné více se soustředit na některá z témat, která se nabízejí: na oratoria k Božímu hrobu, či se autor mohl věnovat např. skladatelům Jakubu Huberovi, Antonínu Syručkovi nebo Janu Pavlu Slavíkovi. Nepochybně to nejsou žádní velikáni světové hudby, domnívám se však, že jejich podrobnější zpracování by bylo nesporně přínosné – rozhodně mnohem více než některé obecnější pasáže v první části práce. Celková koncepce disertace jistě vycházela z konsenzu se školitelkou, avšak domnívám se, že větší zaměření na práci s notovými materiály by rozhodně prospělo, vždyť autor s hudebními prameny nesporně pracovat umí a mohl tak tyto kompetence včlenit do své disertace se ctí.

Michl přináší řadu cenných faktů, klade některé zajímavé otázky a postuluje podnětné hypotézy; disertace však jako celek působí výrazně nedotaženým dojmem, a to jak formálně, tak i obsahově, což je škoda. Autor rozhodně v řadě aspektů nevyužil potenciálu, který dané téma a pramenné materiály nabízejí. Oceňuji však pečlivou a mravenčí práci při zpracování pramenů a přes uvedené výtky, z nichž některé považuji za závažné, disertaci doporučuji k obhajobě.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako „prospěl“.

Pro diskusi u obhajoby kladu autorovi dvě otázky:

- 1) domnívá se, že použití koncertantního violoncella souviselo s vlivem Vídně nebo spíše vyplývalo z místních podmínek hudebního provozu?
- 2) Co se týče árie A. Boroniho (Aria O Maria Virgo, CZ Pnm, sig. L C 21): nelze zjistit (i vzhledem k jeho pražskému angažmá a k uvedení jeho děl v Praze), zda se nejedná o kontrafaktum?

doc. PhDr. Jana Perutková, Ph.D.

V Brně dne 23. srpna 2018